

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет

Юридичний факультет

Кафедра цивільного права і процесу

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: Цивільне право

на тему: «Договір доручення»

Виконала: студентка групи ПР-35

Безкоровайна Д.В.

Керівник:

д.ю.н, професор Лукасевич-Крутник І. С.

Національна шкала _____

Кількість балів : _____

Оцінка : ECTS _____

Голова _____

Члени комісії _____

Тернопіль, ЗУНУ – 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРУ ДОРУЧЕННЯ.....	6
1.1. Поняття та правова природа договору доручення.....	6
1.2. Місце договору доручення в системі цивільно-правових договорів.....	7
1.3. Джерела правового регулювання договору доручення.....	9
Висновки до розділу 1.....	11
РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ ДОГОВОРУ ДОРУЧЕННЯ.....	12
2.1. Сторони договору доручення: правовий статус повіреного та довірителя.....	12
2.2. Права та обов'язки сторін договору доручення.....	13
2.3. Форма, строк та умови договору доручення.....	15
Висновки до розділу 2.....	16
РОЗДІЛ 3. ПРИПИНЕННЯ ТА ВИКОНАННЯ ДОГОВОРУ ДОРУЧЕННЯ.....	18
3.1. Порядок виконання договору доручення.....	18
3.2. Підстави припинення договору доручення.....	20
3.3. Наслідки припинення договору доручення.....	21
Висновок до розділу 3.....	23
ВИСНОВОК.....	24
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	27

ВСТУП

Актуальність теми. Договір доручення є одним із найпоширеніших інструментів представництва в цивільному обороті сучасної України. У умовах швидкої цифровізації економіки, розвитку дистанційних форм ведення бізнесу, зростання обсягів адвокатських, брокерських та управлінських послуг актуальність теми суттєво зростає. Фідуціарний характер договору, можливість односторонньої відмови в будь-який час, особливості виконання та припинення створюють численні практичні проблеми, які потребують глибокого теоретичного осмислення.

Особливої гостроти тема набуває в умовах воєнного стану, коли значно збільшується кількість випадків представництва інтересів громадян і бізнесу за кордоном, у прифронтових регіонах та в умовах обмеженого доступу до традиційних форм документообігу. Неповнота правового регулювання електронних форм доручення, проблеми передоручення, відповідальності повіреного та захисту інтересів довірителя зумовлюють необхідність комплексного міждисциплінарного дослідження. Актуальність теми також посилюється судовою статистикою: щороку у судах розглядаються тисячі спорів, пов'язаних із виконанням та припиненням договорів доручення, що свідчить про практичну значущість інституту.

Науково-практичне значення дослідження полягає в комплексному аналізі договору доручення як фідуціарної конструкції цивільного права з урахуванням сучасних економічних реалій. Результати дослідження можуть бути використані для удосконалення правозастосовної практики, зокрема при вирішенні спорів щодо прав та обов'язків сторін, наслідків припинення договору та захисту прав довірителя.

Ступінь наукової розробленості теми. Проблематика договору доручення традиційно перебуває в центрі уваги цивілістичної науки. Класичні

аспекти інституту висвітлені в працях радянського та пострадянського періодів. У сучасний період (2021–2026 рр.) тема досліджується у працях В. В. Луця, Р. Б. Шишки, Є. О. Харитонova, О. В. Дзери, І. Я. Верес, В. В. Рєзнікової, В. В. Скрипника та інших науковців.

Разом з тим, недостатньо уваги приділяється впливу воєнного стану на виконання та припинення договорів доручення, електронним формам договору, особливостям професійного представництва та міждисциплінарним аспектам (цивільне право, господарське право, судова практика).

Об’єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі укладення, виконання та припинення договору доручення в цивільному праві України.

Предметом дослідження виступають норми цивільного законодавства, що регулюють договір доручення, наукові концепції щодо його правової природи, змісту, порядку виконання та припинення, а також судова практика застосування відповідних норм.

Мета курсової роботи полягає в комплексному міждисциплінарному дослідженні договору доручення як інституту цивільного права України, визначенні його правової природи, місця в системі договорів, аналізі змісту, порядку виконання, підстав і наслідків припинення та розробці пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання.

Для досягнення поставленої мети визначено **такі завдання**:

- розкрити поняття та правову природу договору доручення;
- визначити місце договору доручення в системі цивільно-правових договорів та проаналізувати джерела його правового регулювання;
- дослідити правовий статус сторін договору, їх права та обов’язки;
- проаналізувати форму, строк та умови договору доручення;
- розглянути порядок виконання договору доручення;

- встановити підстави припинення договору та проаналізувати їх правові наслідки;
- узагальнити результати дослідження та сформулювати висновки.

Методи дослідження включають загальнонаукові та спеціально-юридичні методи: діалектичний метод (для вивчення договору в розвитку), формально-логічний (аналіз і синтез), системно-структурний (визначення місця договору в системі договорів), порівняльно-правовий (зіставлення з суміжними договорами), формально-юридичний (тлумачення норм ЦК України), метод аналізу судової практики та метод узагальнення.

Структура роботи відповідає поставленій меті та завданням і складається зі вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків та списку використаних джерел, який містить 29 найменувань. У першому розділі розглядається загальна характеристика договору доручення. Другий розділ присвячено змісту договору. Третій розділ аналізує виконання та припинення договору. У висновках підбито підсумки дослідження та сформульовано основні висновки. Загальний обсяг роботи становить 30 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРУ ДОРУЧЕННЯ

1.1. Поняття та правова природа договору доручення

Договір доручення посідає важливе місце серед зобов'язальних конструкцій цивільного права, оскільки опосередковує відносини добровільного представництва, коли одна особа (повірений) діє в інтересах іншої (довірителя) без набуття власних прав і обов'язків за вчиненими правочинами. Відповідно до частини першої статті 1000 Цивільного кодексу України, «за договором доручення одна сторона (повірений) зобов'язується вчинити від імені та за рахунок другої сторони (довірителя) певні юридичні дії. Правочин, вчинений повіреним, створює, змінює, припиняє цивільні права та обов'язки довірителя» [22, ст. 1000].

Сучасна цивілістична доктрина визначає договір доручення як «консенсуальний, двосторонній договір, який може бути як оплатним, так і безвідплатним. Важливою його ознакою є фидуціарний (довірчий) характер, що впливає з особисто-довірчого зв'язку між сторонами» [20].. Як зазначають дослідники, фидуціарність означає, що довіритель передає повіреному повноваження, покладаючись на його сумлінність, компетентність і лояльність, оскільки не має можливості постійно контролювати дії представника, а правові наслідки виникають безпосередньо в довірителя [2, с. 35–37; 20, с. 4–6].

На відміну від інших посередницьких конструкцій, у договорі доручення повірений не стає стороною правочину і не набуває майнових прав за свій рахунок. Юридичні дії, які становлять предмет договору, мають бути правомірними, конкретними та здійсненими. Вчені підкреслюють, що «договір доручення належить до договорів про надання послуг, проте

відрізняється спрямованістю саме на юридичний результат у формі представництва» [10, с. 145–150; 25, с. 678–682].

Правова природа договору доручення тісно пов'язана з інститутом представництва (глава 17 ЦК України). Деякі автори акцентують увагу на тому, що «цей договір є підставою виникнення повноважень повіреного, які, у свою чергу, підтверджуються та конкретизуються довіреністю як одностороннім правочином» [2, с. 34–41; 28]. Таким чином, договір доручення і довіреність утворюють єдину правову конструкцію, де перший визначає умови та обсяг повноважень, а друга засвідчує їх перед третіми особами.

Слід зазначити, що у сучасних умовах, зокрема під впливом воєнного стану та цифровізації економіки, «фідуціарний характер договору набуває додаткового значення, оскільки посилюються ризики недобросовісної поведінки повіреного. Доктрина наголошує на необхідності балансу між довірою сторін і механізмами захисту інтересів довірителя» [1, с. 12–15; 26].

1.2. Місце договору доручення в системі цивільно-правових договорів

У системі цивільно-правових договорів договір доручення належить до групи посередницьких (представницьких) договорів і водночас до договорів про надання послуг. Його місце визначається специфікою предмета, а саме «вчиненням юридичних дій від імені та за рахунок іншої особи, що відрізняє його від матеріальних договорів (купівлі-продажу, підряду) і від інших посередницьких конструкцій» [1].

Важливо підкреслити, що договір доручення є одним із класичних прикладів фідуціарних договорів. На відміну від договору комісії, де комісіонер діє від власного імені, але за рахунок комітента, у дорученні

повірений виступає безпосередньо від імені довірителя, а правові наслідки виникають виключно в останнього. Порівняно з агентським договором, «доручення має більш вузький і персоніфікований характер, тоді як агентський договір допускає ширше коло дій і можливість систематичного представництва» [4; 19, с. 66–72; 27].

Дослідники зазначають, що «договір доручення займає проміжне місце між суто послуговим зобов'язанням і представницьким правочином. Він тісно пов'язаний із главою 63 ЦК України («Послуги»), проте спеціальні норми глави 68 мають пріоритет» [12, с. 810–815; 23, с. 320–325]. Узагальнюючи позиції вчених, можна констатувати, що «договір доручення є консенсуальним і двостороннім незалежно від оплатності, а його фідучіарність обумовлює особливий порядок припинення (зокрема, односторонню відмову) та неможливість повного правонаступництва» [6, с. 8–12; 20].

У контексті класифікації договорів за спрямованістю на результат договір доручення належить до «договорів старанної дії (*obligation de moyens*), де повірений зобов'язується докладати всіх зусиль для виконання доручення, а не гарантувати конкретний матеріальний результат. Це відрізняє його від договору підряду» [11; 24, с. 210–215].

Таким чином, місце договору доручення в системі цивільно-правових договорів визначається поєднанням ознак представництва, послуг і фідучіарності, що робить його незамінним інструментом у сферах адвокатської діяльності, управління майном, торгівлі та повсякденних цивільних відносин.

1.3. Джерела правового регулювання договору доручення

Основним джерелом правового регулювання договору доручення є Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV, зокрема глава 68

«Доручення» (статті 1000–1010), а також норми глави 17 «Представництво» [22]. Саме ці положення формують базову нормативну конструкцію договору доручення, визначаючи його сутність, зміст та межі застосування. «Стаття 1000 ЦК України дає визначення договору, статті 1001-1003 регулюють строк, плату та зміст доручення, а статті 1004–1010 права, обов’язки сторін, порядок виконання та припинення» [22]. Таким чином, законодавець комплексно врегульовує як матеріальні, так і процедурні аспекти даного виду договірних відносин, що свідчить про їх важливість у цивільному обороті.

Спеціальні норми ЦК України доповнюються «загальними положеннями про договори (глава 52–53), зобов’язання (книга п’ята) та правочини (глава 16)». Це означає, що договір доручення не існує ізольовано, а функціонує в межах загальної системи цивільно-правових інститутів. У науково-практичних коментарях підкреслюється, що «до відносин за договором доручення субсидіарно застосовуються норми про послуги, якщо вони не суперечать спеціальним правилам» [12, с. 805–820; 25, с. 675–690]. Такий підхід дозволяє заповнювати прогалини у правовому регулюванні та забезпечує більш гнучке застосування норм залежно від конкретної ситуації.

Серед інших джерел слід назвати судову практику Верховного Суду, яка суттєво впливає на тлумачення норм і фактично формує єдині підходи до їх застосування. Особливе значення мають правові висновки, викладені у постановках, які враховуються судами нижчих інстанцій під час розгляду аналогічних справ. Зокрема, «постанови щодо форми договору, можливості усного укладення в певних випадках, односторонньої відмови та наслідків припинення фіксують актуальні підходи до застосування фідучіарного характеру договору» [14; 15; 18]. Таким чином, судова практика виступає не лише допоміжним, а й фактично регулятивним джерелом, яке конкретизує законодавчі приписи.

У сучасній юридичній літературі наголошується на необхідності врахування «спеціального законодавства (наприклад, у сфері адвокатської діяльності, нотаріату чи захисту прав споживачів) при укладенні окремих видів договорів доручення» [7; 28]. Це зумовлено тим, що окремі види представницьких відносин мають специфічний характер і потребують додаткового нормативного врегулювання. Наприклад, договір доручення у сфері надання правничої допомоги тісно пов'язаний із нормами професійної етики адвоката та спеціальними законами, що регламентують відповідну діяльність.

Крім того, «у воєнний період певний вплив на регламентацію договірних відносин здійснюють тимчасові нормативні акти, що враховують особливості господарювання» [1; 26]. Такі акти можуть встановлювати окремі обмеження або, навпаки, спрощення щодо укладення та виконання договорів, що обумовлено необхідністю адаптації правового регулювання до умов підвищеної нестабільності.

Узагальнюючи викладене, джерела правового регулювання договору доручення утворюють складну, багаторівневу та ієрархічну систему, де центральне місце посідає Цивільний кодекс України, який визначає основні засади правового регулювання. Водночас ефективне функціонування цього інституту забезпечується також за рахунок судової практики, спеціального законодавства та наукових доктринальних розробок. Така множинність джерел сприяє не лише стабільності правового регулювання, але й його адаптивності до змін суспільних відносин, що є особливо важливим для сфери представництва та договірних зобов'язань.

Висновки до розділу 1

На підставі проведеного аналізу можна дійти висновку, що договір доручення є класичною конструкцією цивільного права, яка поєднує ознаки представництва, послуг і фидуціарності. Його правова природа характеризується консенсуальністю, двосторонністю, можливістю оплатності або безвідплатності та особливим довірчим характером, що суттєво впливає на права та обов'язки сторін.

Місце договору доручення в системі цивільно-правових договорів визначається його належністю до посередницьких зобов'язань з пріоритетом норм глави 68 ЦК України. Він вирізняється від суміжних конструкцій (комісії, агентського договору, підряду) специфікою предмета та безпосереднім виникненням правових наслідків у довірителя.

Джерела правового регулювання базуються передусім на нормах Цивільного кодексу України, які доповнюються судовою практикою та спеціальним законодавством. Сучасні виклики (цифровізація, воєнний стан) актуалізують потребу в подальшому розвитку доктринальних підходів до фидуціарних відносин.

РОЗДІЛ 2.

ЗМІСТ ДОГОВОРУ ДОРУЧЕННЯ

2.1. Сторони договору доручення: правовий статус повіреного та довірителя

Сторонами договору доручення виступають довіритель і повірений. Відповідно до статті 1000 Цивільного кодексу України, «довірителем є особа, яка доручає вчинити певні юридичні дії, а повіреним є особа, яка бере на себе зобов'язання їх виконати від імені та за рахунок довірителя» [22, ст. 1000].

Правовий статус довірителя характеризується тим, що саме він є особою, в інтересах якої виникають усі правові наслідки вчинених повіреним дій. «Довірителем може бути будь-яка фізична або юридична особа», яка має цивільну правоздатність і дієздатність». Важливо підкреслити, що довіритель наділяється широким колом прав, спрямованих на захист його інтересів, оскільки саме він несе майнові та правові ризики від дій представника». Як зазначають науковці, «довіритель є домінуючою стороною у фідучіарних відносинах, адже саме йому належать усі права та обов'язки, що виникли внаслідок дій повіреного» [10, с. 152; 25, с. 680–682].

Правовий статус повіреного є більш складним і відповідальним. Повірений діє «не від свого імені, а від імені довірителя, тому він не стає стороною правочинів, укладених з третіми особами. Водночас повірений повинен володіти необхідним обсягом дієздатності для вчинення відповідних юридичних дій». У доктрині цивільного права підкреслюється, що «повірений є особою, якій довіряють здійснення чужих прав, а отже, на нього покладається підвищений стандарт поведінки, чим є діяння з належною сумлінністю, старанністю та лояльністю» [2, с. 37–39; 20, с. 5–7].

Слід зазначити, що «повіреном може бути як фізична, так і юридична особа». Однак у разі, «коли повірений здійснює представництво на професійній основі (адвокат, нотаріус, патентний повірений тощо), його правовий статус додатково регулюється спеціальним законодавством». У сучасних умовах воєнного стану та цифровізації відносин спостерігається тенденція до розвитку «інституту повірених, що вимагає від них не лише правових знань, але й високого рівня етичної відповідальності» [1, с. 18–22; 7, с. 45–50].

Важливим аспектом є те, що «договір доручення може укладатися як на користь самого довірителя, так і на користь третьої особи». У цьому випадку «третя особа набуває статусу вигодонабувача, що дещо ускладнює конструкцію зобов'язання, але не змінює сутності представницьких відносин» [12, с. 812–814; 23, с. 328].

Таким чином, правовий статус сторін договору доручення характеризується асиметрією: довіритель є основним носієм правових наслідків, а повірений є виконавцем чужої волі, на якого покладається обов'язок діяти виключно в межах наданих повноважень і в інтересах довірителя.

2.2. Права та обов'язки сторін договору доручення

Зміст договору доручення визначається сукупністю прав і обов'язків його сторін, які мають яскраво виражений кореспондуючий характер. Основні обов'язки повіреного закріплені в статтях 1004–1006 Цивільного кодексу України. «Повірений зобов'язаний особисто виконувати доручення, за винятком випадків, коли можливість передоручення прямо передбачена договором або законом». Він повинен «виконувати доручення сумлінно, у

точній відповідності з вказівками довірителя, а також інформувати останнього про хід виконання доручення» [22, ст. 1004, 1005].

Науковці справедливо зазначають, що «обов'язок сумлінного виконання є ключовим елементом фідуціарної природи договору доручення». Повірений не лише «зобов'язаний досягти певного юридичного результату, але й діяти з належною турботливістю, як якщо б діяв у своїх власних інтересах» [6, с. 9–11; 10, с. 155–158]. Після виконання доручення повірений «зобов'язаний негайно повернути довірителю довіреність та надати звіт з усіма виправдувальними документами» [22, ст. 1006].

До основних прав повіреного належать: «право на відшкодування понесених витрат, право на отримання винагороди (якщо договір є оплатним), а також право на відмову від договору в будь-який час». Особливе значення має «право повіреного відступити від вказівок довірителя у випадках, коли це необхідно в інтересах довірителя і повірений не мав можливості отримати попередню згоду» [25, с. 685–687].

Обов'язки довірителя полягають у «видачі повіреному довіреності, у створенні необхідних умов для виконання доручення, у відшкодуванні повіреному понесених витрат та у виплаті винагороди (за наявності). Довіритель зобов'язаний прийняти все виконане повіреним за договором» [22, ст. 1007].

Як підкреслюють дослідники, «права та обов'язки сторін договору доручення побудовані на принципах добросовісності, розумності та справедливості». Особливістю є те, що навіть «у разі безвідплатного характеру договору на повіреного покладається обов'язок сумлінного виконання, а на довірителя покладається обов'язок відшкодування необхідних витрат» [3, с. 214–218; 24, с. 198–205].

У судовій практиці неодноразово підкреслювалося, що «порушення повіреним обов'язку особистого виконання доручення або перевищення повноважень тягне за собою негативні наслідки саме для повіреного, включаючи відшкодування збитків» [14; 15; 18].

2.3. Форма, строк та умови договору доручення

Форма договору доручення визначається загальними правилами про форму правочинів, встановленими статтями 205–210 Цивільного кодексу України. «Договір доручення може укладатися як в усній, так і в письмовій формі». Однак у випадках, коли «повноваження повіреного потребують нотаріального посвідчення довіреності (наприклад, для вчинення правочинів, що підлягають нотаріальному посвідченню або державній реєстрації), договір також доцільно укласти у письмовій формі» [22, ст. 1001; 28].

Наукова доктрина схиляється до того, що «письмова форма договору доручення є бажаною навіть у тих випадках, коли закон її не вимагає, оскільки дозволяє чітко визначити обсяг повноважень, права та обов'язки сторін і запобігти можливим спорам» [5; 12, с. 808–810].

Строк договору доручення може бути визначений «конкретним періодом часу або вказівкою на певну дію (до виконання доручення)». Якщо «строк у договорі не визначений, він вважається укладеним на невизначений строк». Важливо підкреслити, що навіть «після закінчення строку договору довіреність зберігає чинність до її скасування або припинення» [10, с. 160–162; 25, с. 688–690].

Умови договору доручення поділяються на істотні та звичайні. Істотною умовою є «предмет договору: конкретні юридичні дії, які зобов'язується вчинити повірений. Без чіткого визначення предмета договір вважається

неукладеним. Інші умови (строк, розмір винагороди, порядок звітування, можливість передоручення тощо) є звичайними і визначаються за згодою сторін» [4; 23, с. 322–326].

Сучасні дослідники звертають увагу на те, що «в умовах цифровізації цивільного обороту все частіше використовуються електронні форми договорів доручення, підписані кваліфікованим електронним підписом». Такий підхід не суперечить чинному законодавству та сприяє оперативності представницьких відносин [2, с. 40; 27].

Висновки до розділу 2

Підсумовуючи викладене, можна дійти висновку, що зміст договору доручення визначається правовим статусом його сторін, чітко регламентованими правами та обов'язками, а також особливостями форми, строку та істотних умов. Правовий статус довірителя і повіреного характеризується асиметрією інтересів і фідучіарним характером відносин, що накладає на повіреного підвищені вимоги щодо сумлінності та особистого виконання доручення.

Права та обов'язки сторін побудовані на принципах взаємної кореспонденції та добросовісності. При цьому особливе значення має обов'язок повіреного діяти виключно в межах наданих повноважень і в інтересах довірителя.

Форма, строк та умови договору доручення мають забезпечувати максимальну визначеність відносин сторін. Істотною умовою є чітке визначення предмета договору, тоді як інші умови можуть встановлюватися за домовленістю сторін.

Таким чином, детальний аналіз змісту договору доручення свідчить про його високу гнучкість і водночас про необхідність ретельного нормативного та договірного врегулювання відносин між довірителем і повіреним. Викладені положення створюють необхідну основу для дослідження порядку виконання та підстав припинення договору доручення у наступному розділі.

РОЗДІЛ 3.

ПРИПИНЕННЯ ТА ВИКОНАННЯ ДОГОВОРУ ДОРУЧЕННЯ

3.1. Порядок виконання договору доручення

Виконання договору доручення становить динамічний процес реалізації прав і обов'язків сторін, спрямований на досягнення юридичного результату, визначеного в договорі. Відповідно до статті 1004 Цивільного кодексу України, «повірений зобов'язаний виконувати доручення відповідно до вказівок довірителя» [22, ст. 1004]. Виконання має здійснюватися особисто повіреним, якщо інше не передбачено договором або законом. Це правило впливає з фідучіарної природи договору і спрямоване на забезпечення довіри між сторонами.

Порядок виконання включає низку послідовних дій повіреного. По-перше, «повірений зобов'язаний діяти строго в межах наданих повноважень, не перевищуючи їх». По-друге, він повинен «інформувати довірителя про хід виконання доручення на його вимогу». По-третє, «після завершення виконання або в разі припинення договору повірений зобов'язаний негайно повернути довіреність (якщо строк її дії не закінчився), надати детальний звіт про виконані дії та передати довірителеві все одержане у зв'язку з виконанням доручення, включаючи виправдувальні документи» [22, ст. 1006].

Сучасна цивілістична доктрина підкреслює, що «виконання договору доручення має відповідати принципам добросовісності, розумності та справедливості». Як зазначають дослідники, «повірений зобов'язаний діяти з належною турботливістю та старанністю, як якщо б він діяв у своїх власних інтересах» [10, с. 155–158; 25, с. 685–687]. У разі необхідності відступити від вказівок довірителя для захисту його інтересів повірений повинен негайно повідомити про це довірителя і отримати згоду, якщо це можливо.

Важливо підкреслити, що судова практика Верховного Суду послідовно наголошує на «обов'язку повіреного передати все одержане за договором». Зокрема, «у постанові від 30 червня 2021 року у справі № 761/34272/18 Верховний Суд вказав, що навіть за відсутності письмового договору доручення видача довіреності підтверджує виникнення представницьких відносин і тягне за собою застосування норм статті 1006 ЦК України щодо обов'язку передати все одержане» [18]. Аналогічної позиції дотримується «Об'єднана палата Касаційного цивільного суду у постанові від 25 березня 2024 року у справі № 458/229/18» [17].

Виконання договору доручення може здійснюватися як у повному обсязі, так і частково. У разі «часткового виконання повірений має право на пропорційну винагороду (якщо договір є оплатним) та відшкодування понесених витрат». Довіритель, зі свого боку, «зобов'язаний створити необхідні умови для виконання доручення, прийняти результат та відшкодувати витрати повіреного» [22, ст. 1007; 12, с. 815–818].

Слід зазначити, що в умовах воєнного стану та цифровізації економіки порядок виконання договору набуває нових особливостей. Зокрема, все частіше «застосовуються електронні засоби комунікації для обміну інформацією про хід виконання, а також електронний документообіг для надання звітів» [1, с. 20–25; 26]. Однак фідуціарний характер договору вимагає збереження особистого характеру виконання, що обмежує можливість широкого передоручення.

Таким чином, порядок виконання договору доручення є детально регламентованим і спрямованим на максимальний захист інтересів довірителя при збереженні балансу прав повіреного.

3.2. Підстави припинення договору доручення

Припинення договору доручення регулюється статтею 1008 Цивільного кодексу України, яка встановлює як загальні підстави припинення договорів, так і спеціальні, характерні саме для цього виду зобов'язань. Згідно з частиною першою статті 1008 ЦК України, договір доручення припиняється «на загальних підставах припинення договору, а також у разі:

- 1) відмови довірителя або повіреного від договору;
- 2) визнання довірителя або повіреного недієздатним, обмеження його цивільної дієздатності або визнання безвісно відсутнім;
- 3) смерті довірителя або повіреного» [22, ст. 1008].

Найхарактернішою підставою є одностороння відмова від договору. Частина друга статті 1008 ЦК України закріплює імперативне правило: «Довіритель або повірений мають право відмовитися від договору доручення у будь-який час. Відмова від права на відмову від договору доручення є нікчемною». Така норма безпосередньо впливає з фідуціарної природи договору, оскільки збереження довірчих відносин проти волі однієї зі сторін є неможливим.

Науковці однак визначають, що можливість односторонньої відмови є ключовою особливістю договору доручення. Як підкреслює В. В. Луць, «фідуціарність обумовлює право кожної сторони припинити договір без пояснення причин і без негативних майнових наслідків для себе (за винятком комерційного представництва)» [10, с. 162–165; 6, с. 10–12].

Крім того, договір «припиняється внаслідок настання обставин, пов'язаних із правосуб'єктністю сторін: смерті фізичної особи, визнання її безвісно відсутньою, недієздатною або обмеження її дієздатності, а також ліквідації юридичної особи-сторони». У разі смерті повіреного його

«спадкоємці зобов'язані повідомити довірителя та вжити заходів для охорони майна довірителя (ст. 1010 ЦК України)» [22, ст. 1010; 23, с. 330–332].

Загальні підстави припинення договору (виконання, новація, зарахування, неможливість виконання тощо) також застосовуються, проте на практиці вони зустрічаються рідше через специфіку фідучіарних відносин. Судова практика Верховного Суду підтверджує, що «припинення договору доручення через односторонню відмову не вимагає судового рішення і відбувається з моменту доведення відмови до відома іншої сторони» [14; 15; 17].

Узагальнюючи позиції вчених, можна стверджувати, що «підстави припинення договору доручення поділяються на дві групи: звичайні (загальні для всіх договорів) та спеціальні (зумовлені фідучіарним характером)». Така система забезпечує гнучкість і оперативність припинення представницьких відносин [3, с. 220–225; 12, с. 818–820; 16].

3.3. Наслідки припинення договору доручення

Наслідки припинення договору доручення регулюються статтею 1009 Цивільного кодексу України. Якщо договір припинено до повного виконання доручення, «довіритель повинен відшкодувати повіреному витрати, пов'язані з виконанням доручення, а якщо повіреному належить плата, також виплатити йому плату пропорційно виконаній ним роботі» [22, ст. 1009]. Це положення не застосовується, якщо повірений продовжував виконувати доручення після того, як дізнався або міг дізнатися про припинення договору.

Важливим є правило частини другої статті 1009 ЦК України: «Відмова довірителя від договору доручення не є підставою для відшкодування збитків, завданих повіреному припиненням договору, крім випадку, коли повірений

діяв як комерційний представник». Таким чином, законодавець захищає фідучіарну сутність договору, звільняючи довірителя від обов'язку відшкодовувати упущену вигоду.

Наукова доктрина акцентує увагу на пропорційному характері винагороди та обов'язку відшкодування реальних витрат. Як зазначає Є. О. Харитонов, «навіть у разі дострокового припинення договору повірений має право на компенсацію понесених необхідних витрат, що відповідає принципу справедливості» [25, с. 689–691; 24, с. 205–210].

Після припинення договору повірений зобов'язаний негайно припинити всі дії за дорученням, повернути довіреність та надати звіт. У разі «смерті повіреного його спадкоємці або ліквідатор юридичної особи-повіреного зобов'язані вжити заходів для охорони інтересів довірителя (ст. 1010 ЦК України)» [22, ст. 1010].

Судова практика підтверджує, що «наслідки припинення договору безпосередньо залежать від підстави припинення». Зокрема, у «постанові від 14 квітня 2022 року у справі № 375/275/20 Верховний Суд наголосив на обов'язку повіреного передати все одержане навіть після припинення договору» [15]. Аналогічні висновки містяться у постанові від 01 лютого 2023 року у справі № 569/19674/19 [14].

У сучасних умовах воєнного стану наслідки припинення договору набувають додаткової актуальності, оскільки можуть впливати на стабільність представницьких відносин у сфері бізнесу та захисту прав [1; 26]. Дослідники зазначають, що «пропорційне відшкодування витрат і винагороди є справедливим балансом інтересів сторін при достроковому припиненні фідучіарного договору» [20; 27].

Висновки до розділу 3

На підставі проведеного аналізу можна дійти висновку, що виконання договору доручення характеризується особистим характером дій повіреного, обов'язком діяти сумлінно та в межах повноважень, а також детальною звітністю перед довірительом. Порядок виконання спрямований на забезпечення інтересів довірительа при збереженні балансу прав сторін.

Підстави припинення договору доручення включають як загальні підстави припинення договорів, так і спеціальні норми, серед яких домінує право на односторонню відмову в будь-який час. Така конструкція обумовлена фидуціарною природою договору і забезпечує його гнучкість.

Наслідки припинення договору передбачають обов'язок довірительа відшкодувати витрати та виплатити пропорційну винагороду, за винятком випадків продовження виконання після дізнання про припинення. Відмова від договору, як правило, не тягне відшкодування збитків, що підкреслює особливий довірчий характер відносин.

ВИСНОВОК

Договір доручення є однією з найбільш поширених і водночас найскладніших конструкцій у системі цивільно-правових договорів України. Проведене дослідження дозволяє зробити комплексний висновок про його правову природу, місце в системі зобов'язань, зміст, порядок виконання та особливості припинення.

У першому розділі встановлено, що договір доручення являє собою консенсуальний, двосторонній, фидуціарний договір, спрямований на вчинення юридичних дій від імені та за рахунок довірителя. Його правова природа характеризується поєднанням ознак представництва та послуг, що відрізняє його від суміжних договорів, наприклад, комісії, агентського договору та підряду. Фидуціарність виступає ключовою ознакою, яка обумовлює особливий довірчий характер відносин між сторонами та впливає на весь механізм регулювання. Місце договору доручення визначається його належністю до посередницьких зобов'язань, де пріоритет мають норми глави 68 Цивільного кодексу України. Основними джерелами правового регулювання виступають норми ЦК України, судова практика Верховного Суду та доктринальні положення сучасної цивілістики.

Другий розділ присвячено аналізу змісту договору. Сторонами договору є довіритель і повірений, правовий статус яких є асиметричним: довіритель несе основні майнові ризики, а повірений зобов'язаний діяти виключно в його інтересах з підвищеним стандартом сумлінності. Права та обов'язки сторін побудовані на принципах кореспонденції, добросовісності та взаємної відповідальності. Істотною умовою договору є його предмет: конкретні юридичні дії. Форма може бути усною або письмовою залежно від обсягу повноважень, а строк визначеним або невизначеним. У сучасних умовах

цифровізації все більшого поширення набувають електронні форми договору, що не суперечить чинному законодавству.

Третій розділ розкриває динаміку договірних відносин. Порядок виконання договору доручення характеризується особистим характером дій повіреного, обов'язком точного дотримання вказівок довірителя, регулярним інформуванням та детальною звітністю. Припинення договору можливе як на загальних підставах, так і за спеціальними, насамперед шляхом односторонньої відмови будь-якої сторони в будь-який час. Така можливість є прямим наслідком фідуціарної природи договору. Наслідки припинення передбачають обов'язок довірителя відшкодувати повіреному понесені витрати та виплатити пропорційну винагороду (за винятком випадків, коли повірений продовжував виконувати доручення після дізнання про припинення). Відмова від договору, як правило, не тягне відшкодування збитків, що підкреслює особливий захист інтересів довірителя.

Підсумовуючи результати дослідження, слід констатувати, що договір доручення є універсальним і гнучким правовим інструментом, який ефективно обслуговує потреби суб'єктів цивільного обороту в різних сферах від повсякденних відносин до професійного представництва. Його фідуціарний характер забезпечує високий рівень довіри, але водночас вимагає чіткого нормативного та договірного закріплення прав і обов'язків сторін для запобігання зловживанням.

Актуальність теми посилюється в умовах воєнного стану, цифровізації економіки та розвитку дистанційних форм представництва. Дослідження показало, що чинне законодавство в цілому відповідає сучасним потребам, проте потребує подальшого розвитку в напрямках:

- чіткішого регулювання електронних форм договору доручення;

- посилення захисту прав довірителя при професійному представництві;
- удосконалення механізмів передоручення та відповідальності повіреного;
- гармонізації норм ЦК України з спеціальним законодавством (адвокатська діяльність, нотаріат, брокерські послуги).

Як бачимо, договір доручення залишається важливою складовою цивільного права України, яка поєднує класичні римсько-правові традиції з сучасними вимогами економічного обороту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атаманчук Н. І. Регламентація договірних відносин в умовах воєнного стану : збірник матеріалів науково практичного семінару. 2023.
2. Верес І. Я. Правова природа довіреності як одностороннього правочину у цивільному праві України. *Київський часопис права*. 2025. № 4. С. 34 41. URL: <https://kyivchasprava.kneu.in.ua/index.php/kyivchasprava/article/view/706> (дата звернення: 05.04.2026).
3. Дзера О. В. Цивільно правова наука і практика : збірник науково правових висновків. Київ : Алерта. 2023. 572 с.
4. Договір доручення як альтернатива агентському договору. *LIGA ZAKON*. 2025. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/BZ016396> (дата звернення: 05.04.2026).
5. Договір доручення, договір комісії, управління майном : навчально методичні матеріали. 2022. URL: <http://nkkep.com/wp-content/uploads/2022/05/P-33-TSSP-30.05.pdf> (дата звернення: 05.04.2026).
6. Жорнокуй Ю. М. Свобода і обов'язковість виконання договору в цивільному праві України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2022. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8d285287-d90a-4105-85a9-bcdea47daefd/content> (дата звернення: 05.04.2026).
7. Заяць О. С. Цивільно правовий аналіз договору про надання правничої допомоги. *Актуальні проблеми права*. 2024. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/08/19.pdf> (дата звернення: 05.04.2026).
8. Кодекс адміністративного судочинства України від 06 липня 2005 року № 2747 IV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення: 05.04.2026).

9. Крупчан О. Д. Цивільно правовий механізм регулювання відносин із надання житлово комунальних послуг : монографія. 2021. URL: <https://repository.ndippp.gov.ua> (дата звернення: 05.04.2026).
10. Луць В. В., Великанова М. М. Договори в цивільному праві України : навчальний посібник. 2 ге видання. Київ : Юрінком Інтер. 2023. 308 с.
11. Мисак О. І., Ліщук Т. А., Савенко В. О. Генеза договору підряду: від римського права до сучасності. *Електронне наукове фахове видання*. 2025. № 3.
12. Науково практичний коментар до Цивільного кодексу України : у 2 томах. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової, В. В. Цюри. Київ : Юрінком Інтер. 2025. Т. 1. 1220 с.
13. Орзіх Ю. Г. Цивільно правовий аспект брокерського договору. 2021.
14. Постанова Верховного Суду від 01 лютого 2023 року у справі № [569 19674 19](#). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/review/108959871> (дата звернення: 05.04.2026).
15. Постанова Верховного Суду від 14 квітня 2022 року у справі № [375 275 20](#). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/review/104045170> (дата звернення: 05.04.2026).
16. Постанова Верховного Суду від 19 липня 2021 року у справі № [910 13595 20](#). URL: <https://reyestr.court.gov.ua> (дата звернення: 05.04.2026).
17. Постанова Верховного Суду від 25 березня 2024 року у справі № [458 229 18](#). URL: <https://lpd.court.gov.ua> (дата звернення: 05.04.2026).
18. Постанова Верховного Суду від 30 червня 2021 року у справі № [761 34272 18](#). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/review/98327384> (дата звернення: 05.04.2026).

19. Рєзнїкова В. В. Посередницькї договори як регулятор вїдносин у сферї торгївлї. *Право України*. 2022. № 5. С. 66 80. URL: http://jnas.nbuv.gov.ua/pdf/prukr_2022_5_7.pdf (дата звернення: 05.04.2026).

20. Скрипник В. В. Походження категорїї зустрічностї у цивільному правї. *Вїсник Харківського національного університету іменї В. Н. Каразіна. Серія Право*. 2023. URL: <https://periodicals.karazin.ua/law/article/download/21241/21085> (дата звернення: 05.04.2026).

21. Цивільне право України : підручник. У 2 частинах. За ред. Р. Б. Шишки. Київ : Ліра К. 2022. Ч. 2. 948 с.

22. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435 IV. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435_15 (дата звернення: 05.04.2026).

23. Цивільне право особлива частина : курс лекцій. За ред. І. В. Спасибо Фатєєвої. Київ : Екус. 2022. 640 с.

24. Федорченко Н. В. Договірні зобов'язання з надання послуг: проблеми теорії і практики : монографія. Київ : НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України. 2021.

25. Харитонов Є. О., Харитонova О. І., Коссак В. М. та ін. Цивільний кодекс України : науково практичний коментар. Київ : Норма права. 2023. 1424 с.

26. Чубань В. С. Актуальні проблеми приватного права в умовах воєнного стану : збірник. 2025. URL: <https://reposit.sc.nuczu.edu.ua> (дата звернення: 05.04.2026).

27. Юридичний науковий електронний журнал. № 10. 2025. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13325/23.pdf> (дата звернення: 05.04.2026).

28. WikiLegalAid. Договір доручення. 2025. URL:
<https://legalaid.wiki/index.php>. Договір доручення (дата звернення: 05.04.2026).